

آیة اللہ العظمیٰ مکارم سیرت

تہیہ و تنظیم
ابوالقاسم علیہ السلام
پشوری دارمغانی

فهرست نویسی پیش از انتشار: توسط انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)

سرشناسه: مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۰۵.

عنوان و پدیدآور: آداب معاشرت در اسلام / تألیف: حضرت آیت الله ناصر مکارم شیرازی؛ تهیه و تدوین: ابوالقاسم علیان نژادی.

مشخصات نشر: قم: امام علی بن ابی طالب (ع)، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۴۰۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۳-۵۳۳-۱۲۵-۰

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیر نویس.

موضوع: آداب معاشرت اسلامی

موضوع: اخلاق اسلامی

شناسه افزوده: ان نژادی، ابوالقاسم، ۱۳۴۲ - تدوین گر

رده بندی کتب: BP ۲۵۲.۷۱۴

رده بندی دیو: ۲۹۷/۶۵

ناشر برتر

سازمان همکاران چاپخانه بین المللی کتاب تهران

آداب معاشرت در اسلام

سلسله مباحث اخلاقی حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله العالی)

تهیه و تدوین: ابوالقاسم علیان نژادی

تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: دوم / از این ناشر

صفحه و قطع: ۴۰۸ صفحه / وزیری

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

چاپخانه: سلیمانزاده

ناشر: انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)

شابک: ۹۷۸-۹۶۳-۵۳۳-۱۲۵-۰

قم - ابتدای خیابان شهدا - کوی آمار (۲۲) - پلاک ۱۵

تلفن: ۲۷۷۲۲۴۷۸ - دورنگار: ۰۹۹-۲۷۸۴۰

www.imamalipub.ir

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

فهرست

- دورنمایی از مطالب کتاب ۱۵
احکام الهی در کتاب وسایل الشیعه ۱۶
چگونگی سکل‌گیری این کتاب ۱۷

فصل اول: کیفیت تعامل با دیگران

۱. چگونگی برخورد با دیگران ۲۱
۲. تربیت یافتگان مکتب امام سادۀ علیه السلام ۲۳
۳. کیفیت رفتار شیعیان با اهل سنت ۲۵
۴. ولایت بی عمل ۲۷
۵. نیاز به مردم یا بی‌نیازی از مردم؟ ۲۹
۶. چنین کسی از ما نیست! ۳۱
۷. ورع و حلم و مصاحبت نیکو ۳۴
۸. حق همسفران ۳۶
۹. خدا حافظی با همسفر ۳۸
۱۰. سفارش‌های امام صادق علیه السلام ۴۰

فصل دوم: اخوت و دوستی

۱. ضرورت داشتن دوست ۴۵
۲. هزار دوست کم و یک دشمن زیاد! ۴۷
۳. لزوم انتقاد سازنده ۴۸

۴. تأثیر متقابل دوستان ۵۰
۵. اخوت و برادری ۵۱
۶. مهم‌ترین حقوق برادران مسلمان ۵۳
۷. دوستی با آلودگان ممنوع است ۵۵
۸. چگونه دوستانمان را آزمایش کنیم؟ ۵۷
۹. میانه روی در همه چیز ۵۸
۱۰. معیار انتخاب دوست ۵۹
۱۱. معارضه‌های اخوت و دوستی ۶۰
۱۲. اسباب حُبِّ همسنگ با نیمی از عقل است ۶۳
۱۳. اهمیت اخوت و برادری ۶۴
۱۴. دوستی با ابروکاران ۶۶
۱۵. آداب دوستی ۶۹

فصل سوم: مشورت

۱. بایدها و نبایدهای مشورت ۷۵
۲. با سه گروه هم‌نشینی مکن ۷۷
۳. ویژگی‌های مشاور ۷۹
۴. حقّ مشورت‌کننده بر مشاور ۸۱
۵. مشورت امام رضا علیه السلام با خادمش ۸۳
۶. اهمیت مشورت در زندگی انسان‌ها ۸۵
۷. با این افراد مشورت مکن ۸۷

فصل چهارم: اهمیت سلام کردن

۱. اصول اخلاقی افراد با ایمان ۹۳
۲. غرفه‌های خاص بهشتی برای انسان‌های ویژه ۹۵

۳. عاجزترین و بیخبلترین مردم ۹۷
۴. سلام به بچه‌ها ۹۸
۵. یکسان سلام کردن به دارا و نندار ۹۹
۶. بلند سلام کنید ۱۰۱
۷. انواع سلام کردن و تفاوت پاداش آن ۱۰۳
۸. روش خطاب به دیگران ۱۰۵
۹. سفارش خانواده به نماز ۱۰۷
۱۰. نشانه‌های توابع ۱۰۹

فصل پنجم: شوخی و مزاح

۱. شوخی‌های مجاز ۱۱۵
۲. شوخی در حد اعتدال ۱۱۷
۳. ادخال سرور در قلب مؤمن ۱۲۰

فصل ششم: رعایت حقوق همسایگان

۱. وظیفه همسایه‌ها در برابر یکدیگر ۱۲۵
۲. آثار ایمان به خدا و جهان آخرت ۱۲۷
۳. خوب همسایگی کردن (حَسَن الْجَوَارِ) ۱۲۹
۴. آثار ایمان ۱۳۰
۵. همسایه کمرشکن! ۱۳۳

فصل هفتم: آداب نامه نگاری

۱. لزوم پاسخ دادن به نامه‌ها ۱۳۷
۲. آغاز نامه ۱۳۸
۳. نوشتن ان شاء الله در نوشتارها ۱۴۱

۴. سحرخیز باش تا کامروا شوی..... ۱۴۴
۵. روش محو اسمای مقدسه ۱۴۶

فصل هشتم: اهمیت اخلاق نیکو و زشتی بد اخلاقی

۱. روی گشاده: سرمایه تمام نشدنی ۱۵۱
۲. کامل ترین مؤمنان..... ۱۵۴
۳. اسباب کمال ایمان..... ۱۵۶
۴. همسایگان پیامبر ﷺ در جهان آخرت ۱۵۸
۵. باخضات ترین انسان ها ۱۶۰
۶. صفات چهار گانه مؤمن..... ۱۶۳
۷. روش جذب و بست ۱۶۶
۸. دعوت به نیکی با هر طریق عمل نیک ۱۶۸
۹. دشمنی، ثمره ترش رویی ۱۷۰
۱۰. سرانجام مکر و خدعه و ریش و خونت ۱۷۲

فصل نهم: صداقت در رفتار و رفتار

۱. صداقت در سخن ۱۷۹
۲. صفات نجات بخش ۱۸۱
۳. آثار صداقت و امانت..... ۱۸۳
۴. چرا حضرت اسماعیل صادق الوعد شمرده شد؟..... ۱۸۴

فصل دهم: حیا

۱. حیا و ایمان ۱۸۹
۲. جدایی ناپذیری حیا و ایمان..... ۱۹۱
۳. حیای معقول و نامعقول ۱۹۳

فصل یازدهم: عفو و بخشش

۱. عفو کن تا عزیز شوی ۱۹۹
۲. بهترین فضایل اخلاقی ۲۰۱
۳. نمونه‌هایی از مکارم اخلاق پیشوایان ۲۰۳
۴. فرو نشاندن خشم ۲۰۵

فصل دوازدهم: حسادت

۱. طریقه روزه با حسادت ۲۰۹
۲. سرچشمه‌ها، حساب و نتیجه آن ۲۱۰

فصل سیزدهم: سکوت و مراقبت از زبان

۱. اسباب ورود به بهشت ۲۱۵
۲. عاقبت چیست؟ ۲۱۷
۳. سفارش پیامبر ﷺ به ابوذر غفاری ۲۱۹
۴. گفت و گوی زبان با سایر اعضای بدن! ۲۲۳
۵. پرگویی عامل قساوت قلب ۲۲۶
۶. پیام امام باقر علیه السلام به شیعیان ۲۲۸
۷. زبان کلید خیر و شر ۲۳۱
۸. رابطه زبان و مجازات‌ها و ثواب‌ها ۲۳۳
۹. نگاه، سکوت و کلام! ۲۳۶
۱۰. بندگان خاشع خدا ۲۳۸

فصل چهاردهم: رفق و مدارا

۱. جوشش با مردم و مدارا کردن ۲۴۳

۲۴۴	۲. ارتباط رفت و خیر
۲۴۶	۳. مرافقت زینت است
۲۴۹	۴. مدارا؛ همسنگ تبلیغ رسالت
۲۵۱	۵. مدارا با مردم
۲۵۴	۶. چشم پوشی از خطاها

فصل پانزدهم: حقوق مؤمنان و مسلمانان بر یکدیگر

۲۵۹	۱. حقوق برادران ایمانی بر یکدیگر
۲۶۰	۲. حقوق مسلمانان بر یکدیگر
۲۶۲	۳. حقوق کم هزینه و پر ارزش
۲۶۴	۴. بخشی دیگر از حقوق مؤمن
۲۶۶	۵. سیره امام رضا <small>علیه السلام</small> در مورد حقوق دوستان
۲۶۸	۶. حقوق دانشمندان و علمای
۲۷۱	۷. سفارش‌های دهگانه امام <small>علیه السلام</small>

فصل شانزدهم: مصافحه و دست دادن

۲۷۵	۱. مصافحه، دشمن عداوت و کینه است
۲۷۶	۲. اهمیت مصافحه
۲۷۸	۳. داستان امام باقر <small>علیه السلام</small> و ابو عبیده حذاء
۲۸۰	۴. استقبال و بدرقه میهمان
۲۸۲	۵. دیدار مؤمنان

فصل هفدهم: مراء و پرخاشگری

۲۸۷	۱. مراء و خصومت و پرخاشگری
۲۸۹	۲. پاداش ترک مراء

۳. ترک پرخاشگری ۲۹۲

فصل هجدهم: دروغ؛ کلید بدی‌ها

۱. مفتاح شرور ۲۹۷
۲. ترس و بخل و دروغ ۲۹۹
۳. دستورات پنجگانه امیر مؤمنان علی علیه السلام ۳۰۲
۴. نسبت دروغ به کسی دادن ۳۰۴
۵. سفارش امام مجاد علیه السلام به فرزندانش ۳۰۶
۶. استثناءهای دروغ گفتن ۳۰۸
۷. نشانه ایمان ۳۱۰
۸. دقت در تعبیرات ۳۱۲

فصل نوزدهم: گناه نفاق

۱. بدترین مردم کیست؟ ۳۱۷
۲. سفارش خداوند به حضرت عیسی علیه السلام ۳۱۹

فصل بیستم: قهر و آشتی

۱. قهر فقط تا سه روز ۳۲۳
۲. قهر و آتش ۳۲۴

فصل بیست و یکم: آزار و اذیت مؤمن و اهانت به او

۱. اعلام جنگ از سوی خدا ۳۲۹
۲. اهانت به مؤمن محاربه با خداست ۳۳۱
۳. اهانت به اهل بیت علیهم السلام! ۳۳۳
۴. ترور شخصیت ۳۳۵

- ۳۳۷ ۵. کم‌ترین اهانت به دیگران ممنوع است.
- ۳۳۸ ۶. آزار دادن دیگران.
- ۳۴۱ ۷. حرمت مؤمن.

فصل بیست و دوم: ضرورت صلۀ رحم و عواقب ترک آن

- ۳۴۵ ۱. پیوند با خویشاوندان.
- ۳۴۷ ۲. ضررهای قطع رحم.
- ۳۴۸ ۳. سناگناه بسیار خطرناک.
- ۳۵۱ ۴. سناگناه از بستگان.

فصل بیست و سوم: گناه غیبت و پخش شایعه

- ۳۵۷ ۱. تفسیر اسلام و ارماد و همت.
- ۳۵۸ ۲. تبلیغ عملی.
- ۳۶۰ ۳. وظایف هشتگانه مسلمانان نسبت به یکدیگر.
- ۳۶۳ ۴. پخش شایعه.
- ۳۶۵ ۵. آثار شوم غیبت.
- ۳۶۸ ۶. حضور در مجلس غیبت ممنوع است.
- ۳۷۰ ۷. تفسیر غیبت.
- ۳۷۱ ۸. نفرین شدگان.
- ۳۷۳ ۹. مستثنیات غیبت.

فصل بیست و چهارم: گوناگون

- ۳۷۹ ۱. نشانه‌های مؤمن.
- ۳۸۱ ۲. محسنین کیانند؟
- ۳۸۴ ۳. جلسات فضایل اهل بیت علیهم‌السلام.

۴. اجتناب از مواضع اتهام ۳۸۶
۵. نشستن در جایی که صاحب خانه می‌گوید ۳۸۷
۶. سخن چینی ۳۸۹
۷. زشتی به خاطر سپاری عیوب دیگران ۳۹۰
۸. قبول عذرخواهی ۳۹۳
۹. خداوند، مهربانان را دوست دارد ۳۹۴
۱۰. رعایت عدالت در همه چیز ۳۹۶
۱۱. شکر نعمت ابرام ۳۹۸
۱۲. هوشیاران چه کسانی هستند؟ ۴۰۱
۱۳. روش یاد کردن از دیگران در حضور و غیاب آنها ۴۰۳
۱۴. اشاعه گناه و ثواب ۴۰۶
۱۵. نگاه به آل محمد علیهم‌السلام ببادی است ۴۰۷

دورنمایی از مطالب کتاب

بدون شک اخلاق خوب و رفتار شایسته و برخورد مناسب و معاشرت صحیح با دیگران و در یک کلمه «حسن خلق»، و پرهیز از ترشرویی و خشونت در گفتار و رفتار و بداخلاقی و برخورد های زشت و ناپسند با دیگران؛ از مومنان و موفقان و پیشرفت در امور مادی و معنوی است. و لذا خداوند متعال خطاب به پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «فَمَا رَحِمَةَ مِنَ اللَّهِ لَئِن لَّهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْتَضَى بِرُّهُ حَوْلَكَ»؛ «به سبب رحمت الهی، در برابر مؤمنان نرم و مهربان شدی و اگر نسیب و سنگدل بودی، از اطراف تو پراکنده می شدند».^۱ در ادامه آیه، سه سفارش اخلاقی آن حضرت مطرح می کند: «پس آن ها را ببخش و برایشان آموزش بطلب و در کار ما با آنان مشورت کن».

به همین جهت، پیامبر اسلام ﷺ هدف از بعثت خود را تکمیل آموزه های اخلاقی معرفی کرده است.^۲

برخی از مسلمانان با الگو گرفتن از پیامبر اکرم ﷺ و توجه به اهمیت این موضوع، به معاشرت نیکو با پیروان دیگر ادیان و عقاید پرداخته و با حسن خلق آنها را شیفته اسلام کرده اند.

اگر تاریخ را ورق بزنیم کشورهایی را خواهیم یافت که مردم آنها بدون

۱. سوره آل عمران، آیه ۱۵۹.

۲. بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۲۱۰.

ورود حتی یک سرباز سپاه اسلام به آن جا اسلام را با آغوش باز پذیرفته‌اند؛^۱ زیرا برخورد پیامبرگونه بعضی از تجار مسلمانان آن‌ها را مجذوب اسلام کرد. بر این اساس، پی می‌بریم که چرا حسن خلق، «نیمی از دین»^۲ بلکه «مساوی اسلام»^۳، «عنوان صحیفه مؤمن»^۴ «سرآمد همه خوبی‌ها»^۵ «مایه خیر دنیا و آخرت»^۶ «عامل عزت و سربلندی»^۷ و ... شمرده شده و تا این اندازه در معارف دینی مورد تأکید قرار گرفته، و علمای دین با الهام از آیات و روایات، کتاب‌های فراوانی در مورد این صفت ارزشمند نوشته‌اند.

احکام العشره در کتاب وسایل الشیعه

از جمله نامهای در رشته‌ای که در این زمینه دست به تألیف زده، محدث متبحر و علامه محقق، شیخ حرّ عاملی رحمته الله است که به تناسب مباحث و روایات مربوط به حج و عمره که مسلمانان مدتی طولانی (در زمان ما حدود یک ماه و در زمان‌های گذشته چندین ماه) با همدیگر معاشرت دارند؛ در پایان جلد هشتم کتاب ارزشمند و سائز الشیعه احادیث بسیار ارزشمندی را تحت عنوان «ابواب احکام العشره فی السفر والحضر» جمع آوری کرده است. این روایات که از صفحه ۳۹۸ جلد هشتم شیخ من شود و تا پایان آن جلد ادامه دارد، ۱۶۶ باب را تشکیل می‌دهد و نزدیک به ۹۰۰ روایت در آن گردآوری شده است.

روایات مذکور در مورد مسایل مختلفی است؛ از جمله:

چگونگی معاشرت با مسلمانان و دید و بازدید از آنان؛ همنشینی با

۱. حاضر العالم الاسلامی، ج ۱، ص ۳۳۹.
 ۲ تا ۵. میزان الحکمه، ج ۳، باب ۱۰۹۹، ص ۱۰۷۲، ح ۴۹۹۰ و ۴۹۸۸ و ۴۹۹۴ و ص ۱۰۷۳، ح ۵۰۰۲ و ص ۱۰۷۲، ح ۴۹۹۱.
 ۶. میزان الحکمه، ج ۳، باب ۱۰۹۸، ص ۱۰۷۲، ح ۴۹۸۷.

انسان‌های عاقل و پرهیز از مجالست با انسان‌های نادان و امثال آن؛ مسأله مشورت و ابعاد آن؛ محبت به مردم و مطالب مختلف در مورد سلام کردن به آن‌ها؛ دعا کردن برای کسی که عطسه می‌زند و وظیفه خود او؛ اکرام انسان کریم؛ مستحبات و مکروهات نشست و برخاست‌ها؛ مسأله مزاح و خنده و تبسم؛ حد و حدود همسایه و حس الجوار؛ حقوق همسفر؛ آداب نامه نگاری؛ رعایت عدالت حتی در نگاه کردن؛ سفارش به اخلاق خوش؛ داشتن صداقت و حیا، عفو و بخشش و کظم غیظ؛ صبر و سکوت؛ محافظت از زبان و مدارای با مردم؛ تأکید بر حقوق مسلمانان و مؤمنان بر یکدیگر؛ بیان آثار مصافحه و معانته و بررسی؛ حرمت عداوت و مکر و حسد و کذب و قهر و ایذا و اهانت مؤمنان؛ پیامد های قطع رحم؛ غیبت و بهتان و فحاشی و تهمت و نمایی و سایر موارد مهمی که زیاده‌ترین تعامل و ارتباط با دیگران را رقم می‌زند.

چگونگی شکل‌گیری این کتاب

یکی از سنت‌های نیکوی حوزه‌های علمیه مسأله طرح مباحث اخلاقی در روز آخر درس هفته است که اساتید در سطوح مختلف در ابتدا یا انتهای درس با طرح حدیثی اخلاقی مسایل و نکات مورد نظر را به دانش‌آموزان تذکر داده و در حقیقت تا یک هفته آن‌ها را از نظر اخلاقی شاگرد می‌کنند. مرجع عالیقدر، حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی مد ظله که به تهذیب و خودسازی طلاب و روحانیان اهمیت ویژه‌ای می‌دهد، نیز به این سنت عمل کرده و می‌کند. درس‌های اخلاق معظم له دارای ویژگی‌هایی است که شرح آن در مقدمه کتاب ۱۱۰ سرمشق آمده است. از جمله خصوصیات آن، نظم در مباحث بود. استاد از اوایل سال ۱۳۸۴ تا اواخر بهار

سال ۱۳۹۰، روایات ارزشمند «احکام العشرة» و سایر الشیعه را موضوع بحث قرار داده، هر هفته یکی از آن روایات را در جلسات اخلاقی خویش مطرح می‌کرد، تا شاگردان مکتب امام صادق علیه السلام از آن استفاده کنند.

خداوند به این حقیر توفیق داد که در جلسات مذکور شرکت کنم و پس از یادداشت مباحث و مطالب مذکور، آن را از حالت گفتاری به نوشتاری تبدیل کنم و پس از حذف مطالب تکراری و عنداللزوم توضیح در خصوص مباحث مذکور، منابع آیات و روایات و دیگر مطالب را متذکر شوم و پس از افزودن پاورقی‌های لازم، آن را به شکل کنونی در اختیار شما خوانندگان محترم قرار دهم. به امید آن که مورد پذیرش خداوند متعال قرار گرفته باشد و برای خوانندگان عزیز مفید و مؤثر افتد و ذخیره‌ای برای یوم المعاد ما به حساب آید؛ در **سوره نَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ**^۱.

در پایان لازم می‌دانم از خداوند متعال برای روح بلند مرحوم شیخ حرّ عاملی علو درجات و برای استاد بزرگوار طول عمر همراه با عزّت و خدمت بیشتر و برای همه شما عزیزان و خردمندان عاقبت طلب نموده و از آن ذات لایزال توفیق عمل به این روایات ارزشمند را مسألت کنم.

حُرَّةُ عَلَمِيَّةِ قَم

ابوالقاسم محمد نژادی

۱۳۶۰ / ۱۲ / ۲۱

